

MÜHENDİSLER VE İŞÇİ SENDİKALARI

Yıldırım KOÇ(*)

Türkiye'de bir dönem mühendis olmak, kişi için önemli ayrıcalıklar sağlıyordu. Mühendis olarak işgücünü satan kişi, diğer kişilerle kıyaslandığında, çok daha yüksek ücret alabiliyor, çok daha iyi çalışma ve yaşama koşullarına sahip olabiliyordu. 1930'lu ve 1940'lı yıllarda 788 sayılı Memur Kanunu, yalnızca teknik personele değil, memur statüsünde çalışan tüm ücretlilere önemli haklar tanıyordu. 1950'li yıllarda memurların ekonomik ve toplumsal konumlarında bir gerileme yaşandı. Teknik personel gereksiniminin artarak sürmesi nedeniyle, 4/10195 sayılı Kanun hükmünde Kararname ile yevmiyeli teknik personel uygulaması getirildi ve bu ekonomik ayrıcalıklar önemli ölçüde sürdürüldü.

Bu yıllarda özel sektörde işçilerle mühendisler arasındaki ilişki, işyeri hiyerarşisiyle belirlenmişti. Mühendisler genellikle işveren vekili konumundaydı. Ortak düşünme ve davranış söz konusu değildi. Kamu sektöründe de önemli sorunlar yaşanıyor. Bu önemli sorunlar bir kez ciddi bir çatışmaya dönüştü. 1965 yılında Ereğli Kömür İşletmesi yapısı içindeki Kozlu ocaklarında yaşanan işçi direnişi ve jandarmayla çatışmanın nedeni, prim dağıtımında mühendislerle işçiler arasındaki anlaşmazlıktı. Jandarmanın açtığı ateş sonucunda iki işçi öldü. Karayolları Genel Müdürlüğü yapısında 1960'lı yıllarda oluşturulan Karayol-İş sendikası da ağırlıkla bir mühendisler sendikasıydı. İşçi arasındaki adı da Karayol-İş olmaktan çok, "mühendisler sendikası" biçiminde kullanılırdı. Karayol-İş, 7 Ocak 1969 tarihinde bir grev başlattı. Grev, işçilerin desteklememesi nedeniyle, başarısızlıkla sonuçlandı.

Kamu sektöründe ve özel sektörde ücretli olarak çalışan mühendisler, becerili işgücünün kendilerine sağladığı avantajlar nedeniyle, Türkiye işçi aristokrasinin bir parçası durumundaydı.

Bu konum 1980'li yıllardan itibaren önemli değişiklikler geçirdi. Mühendis sayısı hızla arttı. Türkiye'nin değişen koşulları ve mühendis sayısındaki bu hızlı artış, mühendisliğin getirisini önemli ölçüde azalttı. Mühendislerin bir dönemki ayrıcalıkları ortadan kalktı.

Kamu sektöründe özellikle 1989 ve 1991 toplu sözleşmeleri sonrasında işçi ücretlerinde sağlanan artış, işyerlerinde işçi-mühendis ilişkisinde yeniden sorunlar yarattı. 1999 toplu sözleşmeleri sonrasında da bu sorun canlandı. Bazı mühendislerin kendi ücretlerinin düşüklüğünden yakınırken işçi sendikalarını veya işçi ücretlerini hedef alan açıklamalar yayınlamaları bu ilişkileri daha da gerginleştirdi. Kamu kesimindeki mühendislerin çok büyük bir bölümü memur veya sözleşmeli personel statülerinde istihdam edildiği için, örgütlenmeleri kamu

çalışanları sendikalarında gerçekleşti. Ancak kamu çalışanları sendikaları ile kamu kesiminde örgütlü işçi sendikaları arasındaki ilişki arzulanın çok gerisindedir. Eski astlık-üstlük ilişkisi kişilerin bilinçlerinde etkisini hala sürdürmektedir.

Özel sektörde ise geçmişten gelen bir olumsuz alışkanlık, mühendisler ile diğer işçiler arasındaki kopukluğun sürmesinde etkili oldu. 1960'lı yıllarda özel sektör toplu sözleşmeleri imzalanırken, mühendislerin o dönemki yönetici konumları nedeniyle, çok sayıda mühendis toplu sözleşmenin kapsamı dışında tutuldu. Bu durumun birkaç istisnası vardı (örneğin, bir dönem Arçelik toplu iş sözleşmesi); ancak işletmelerin büyük çoğunluğundaki durum buydu. Toplu sözleşme kapsamı dışında tutulan ücretlinin sendikalaşma hakkı vardır; ancak bu hak genellikle kullanılmaz. Zaman içinde işgücünün yapısında önemli değişiklikler yaşansa da, toplu iş sözleşmelerindeki bu düzenleme genellikle korundu. Ayrıca, işverenler, işyerlerinde çalışan işçileri sendikasılaştırmanın bir aracı olarak kapsam-dışı personel kategorisini sistemli bir biçimde genişlettiler ve şişirdiler. Sendikaların ve mühendislerin bu konuda gereken duyarlılığı gösterdiğini söylemek de olanaklı değil.

Ücretli çalışan mühendisler de işçi sınıfının bir parçasıdır. Bu durumun mühendislerce ve diğer işçilerce daha iyi kavranması, özel sektör işyerlerinde birlikte örgütlenmeyi, kamu kesimi işyerlerinde ise sendikalar arasındaki işbirliğini daha da güçlendirecektir.

Memurların 130 yıldır değişmeyen yazgısı

ALİ PAŞA'DAN GÜNÜMÜZE

Baran TUNCEL

"Bugün memurların çoğu ne kafi derecede maaş, ne de emeğinin karşılığını alıyor. Bu yüzden ehil kimseler memurluktan kaçıp daha verimli ve daha onurlu geçim yolları arıyor. Her iktidara gelen kendinden öncekilerin yaptıklarını bozmakla işe başlıyor ve kendi adamlarını etrafına topluyor. Memurlar, büyük veya küçük olsun, itimatlarını kaybediyorlar".

Bu satırlar son birkaç yıl içinde yazılmış bir rapordan da alınmış olabilir, yirmi, otuz yıl önce yazılmış olandan da. Çünkü ne kadar çok söylenirse söylensin, bu konuda yıllar boyu değişen fazla bir şey yok.

Ancak, ilginç olanı yukarıdaki ifadelerin, Osmanlı Sadrazamı Ali Paşa'nın 1871 yılında, dönemin padişahı Sultan Azize sunduğu 'siyasî Vasiyetname'sinden yer alıyor olması. Demek oluyor ki, aradan geçen 130 yıl içinde kamu çalışanlarının durumunda göze çarpacak bir değişim yok. Ali Paşa'nın yönetimde reform için gösterdiği çözüm önerileri de günümüzde konuşulardan çok farklı değil.

(Radikal 3.9.2000)

(*) TÜRK-İŞ Genel Başkan Danışmanı